

SZABADOS JÁNOS

MICHAEL TALMAN KONSTANTINÁPOLYI HABSBURG REZIDENS KÉT JELENTÉSE AZ UDVARI HADITANÁCS RÉSZÉRE (1705. JÚLIUS 25. ÉS AUGUSZTUS 13.)*

A Rákóczi-szabadságharc szerves részét képezte egy európai konfliktusnak, a spanyol örökösödési háborúnak (1701–1714), melyben a felkelés a Habsburg hatalom gyengítését szolgálta.¹ A szabadságharc több lehetőséget is magában rejtett — mint pl. az oszmánok újbóli támadása — ami igencsak foglalkoztatta a Habsburg Monarchia vezetését főképpen az 1699-ben megkötött karlócai béke miatt.² Az alább közlendő iratok azt mutatják be, hogy a Konstantinápolyban tartózkodó Habsburg rezidens — Michael Talman — hogyan interpretálta az eseményeket az Udvari Haditanács számára.

Michael Talman a Habsburg Monarchia konstantinápolyi állandó követe volt. Korábban is töltött már be pozíciót a Habsburg diplomáciában, hiszen 1698-ban tolmácsként vett részt a karlócai békedelagációban Wolfgang Öttingen gróf és Leopold Schlick tábornok mellett.³ Ő is, mint sokan mások, tolmácsifjúként — ún. *Sprachknabe* — kezdte pályáját, ami azt jelentette, hogy a portai állandó követ mellett, állami pénzen kapott nyelvi és kulturális téren képzést.⁴ Talmant 1691-ben vették fel *Sprachknabénak*,⁵ így kerülhetett Karlócára is. 1703-ban Konstantinápolyba küldött követségi titkár lett, majd 1704 áprilisában konstanti-

---

* Az alábbi forrásközlésben szereplő szövegek részletes elemzését egy másik tanulmányban végeztem el. *Szabados János*: Hírek Konstantinápolyból 1705 derekán — a nagypolitika történetéi egy Habsburg diplomata szemüvegén keresztül. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 127. (2014) megjelenés alatt. Ezúttal is köszönöm Papp Sándornak, hogy a szövegeket rendelkezésemre bocsátotta, és elemzésük folyamán is értékes tanácsaival látott el. Szintén köszönettel tartozom Imregh Mónikának és Lannert Istvánnak, akik a szövegekben szereplő latin, olasz, illetve francia kifejezések jelentésének lektorálásában voltak segítségemre.

1 Az eseményekről részletesebben: *Köpeczi*, 1980. 205–227. p. illetve: *R. Várkonyi*, 2002. 321–349. p.

2 A karlócai béke kelet-európai vonatkozásairól lásd részletesebben: *R. Várkonyi*, 2004. 384. p. illetve: *Gebei*, 1999. 1–29. p. A karlócai béke dokumentumait magyar fordításban Szita-Seewann, 1999. 209–243. p.

3 *Spuler*, 1935. 59. p.

4 *Kerekes*, 2010. 87–88. p.

5 *Kerekes*, 2010. 96. p.

nápolyi internunciussá nevezték ki éppen azért, mert már kellő mértékben jártas volt az ottani ügyekben.⁶ Talman a források alapján 1704 márciusától a rezidens (*residente*), vagyis állandó követ címet viselte.⁷ Ez a cím még alatta állt a francia és holland követek által viselt és a követi hierarchia legmagasabb fokát jelentő *ambasciatore* titulushoz képest.⁸ Egészen 1714-ig töltötte be a rezidensi posztot, majd még egy rövidebb szakaszra 1716 és 1718 között.⁹ Michael Talmanról tudjuk ezen kívül, hogy 1718-ban részt vett a pozsareváci béketárgyalásokon is, mint a császár által megbízott udvari tanácsos.¹⁰

Az alább közlendő iratok 1705. július 25-én és augusztus 13-án keltek. A belső utalások alapján minden bizonnyal két közvetlenül egymást követő jelentésről van szó, és azt is tudjuk, hogy a császári követek nagyjából ennek megfelelő időközönként — kéthetente-tizenöt naponta — küldték jelentéseiket.¹¹ Mindkét levélnek rendkívül szerteágazó a tartalma, és jól megfigyelhetőek bizonyos visszatérő témák is, ami szintén tipikusnak mondható.¹² A két jelentés tartalma mindenképpen kiegészíti eddigi ismereteinket mind a politika- mind a művelődéstörténet terén, hiszen azon túl, hogy fontos diplomáciatörténeti adalékokkal szolgálnak, megjelennek koránt sem elhanyagolható művelődéstörténeti elemek is bennük, mint az oszmán diplomáciai protokoll, illetve Talman személyiségére — humorérzékére és politikai éleslátására — is találunk utalásokat.

Az 1705. esztendő mindenképpen fordulatot jelentett mind a nemzetközi politikában, mind a Rákóczi-szabadságharc történetében. Az európai hatalmak sorsdöntőnek mondható Höchstädt-Blenheimnél lezajlott ütközetében egyértelműen bebizonyosodott, hogy a franciák nem képesek szövetségesek híján Európában nagyobb befolyásra szert tenni. Ezen kívül 1705-ben — egészen pontosan 1705. május 5-én¹³ — hunyt el I. Lipót német-római császár és magyar király.

---

6 Papp, 2004a. 796. és 799. p.

7 Papp, 2004b. 67. p.

8 Kerekes, 2010. 82–83. p.

9 Lexikon (<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>, a letöltés időpontja: 2013. jan. 5.)

10 Zinkeisen, 1857. 565. p.; Vocelka, 2001. 107. p.

11 Kerekes, 2010., 83. p.

12 Kerekes, 2010. 83–84. p.

13 Papp, 2004a. 811. p.

A karlócai béke betartása-betartatása folyamatosan napirenden volt a Habsburg Monarchia és az Oszmán Birodalom kapcsolatában. Talman részletesen írt Des Alleurs francia tábornok magyar földre történő átengedéséről, illetve a havasalföldi és moldvai vajdák Rákóczi-szabadsághoz való hozzáállásáról. Mindkét említett téma nagy horderővel bírt a karlócai béke fenntartásával kapcsolatban, ezt a rezidens is folyamatosan hangsúlyozza leveleiben. Az említettekben túl szóba került a levelekben Ibrahim aga 1704. évi bécsi látogatása. Talman júliusi jelentésében hosszasan panaszkodott, hogy a szultán nem hajlandó fogadni őt audienciára, holott az említett törököt a császári udvarban igen nagy pompával fogadták látogatásakor. Az írások fontos momentumát képezik az orosz-török háttérrendezés körüli kérdések is, amelyek távolról ugyan, de szintén érintették a Rákóczi-szabadságharcot is.

Az oszmán belpolitikába is betekintést nyerhetünk: Talman részletesen beszámolt az 1705 nyarán a Közel-Keleten, illetve Konstantinápolyban zajló lázadásokról. Egy 1704 óta húzódó kalózkodással kapcsolatos ügyet is említett pár sor erejéig, és taglalta Lipót császár konstantinápolyi ravatalának felépítésével kapcsolatos kérdéseket is.

A közlési elveket javarészt az *Arbeitsgemeinschaft historischer Forschungseinrichtungen* javaslatai, illetve Cziráki Zsuzsanna egy korábbi forrásközlő tanulmányában lefektetett elvei alapján határoztam meg.¹⁴ E szerint a betűhívségre való törekvés mellett bizonyos értelmezést megkönnyítő változtatásokat hajtottam végre: a tulajdon-, méltóság-, intézmény- és helyneveket következetesen nagybetűvel, a többi főnevet pedig következetesen kisbetűvel írtam át. A korabeli dialektusnak megfelelő írásmódot meghagytam. Ebbe tartoznak az *eü* diftongus mai *eu* forma helyetti használata, az *ie* diftongus *i*-vel és az *ei*-nek *ee*-vel való helyettesítése, az *ü* hang helyetti *i* használata, illetve a rendre előforduló *-dt*, *-nus*, *-o* és *-umb* végzések, valamint a *zu*+infinitiv szerkezetek egybeírása. Az szövegekben megjelenő szóelejiszó eleji *i* betűket ahol szükséges volt, a hangértéküknek megfelelő *j*-vel helyettesítettem, ugyanígy hangérték alapján jártemjártam el az *u* és *v* betűk esetében, viszont az *s* és *ß* közötti különbséget meghagytam. Ezenkívül ahol nem volt egyértelmű a különbség *Konjunktiv II.*-ban használt *würde* segédige és a *Präteritum Indikativ* és *Passiv* szerkezetekben használt *wurde* között, ott igyekeztem ezt a megfelelő alakkal jelölni. Azon esetekben, ahol a szerző szón belüli rövidítést használt — dupla *m* és *n* betűk írásakor —, azt szögletes zárójel-

---

14 <http://www.ahf-muenchen.de/Arbeitskreise/empfehlungen.shtml> (letöltés időpontja: 2013. november 20.); illetve: Cziráki, 2012. 322–323. p.

lel oldottam fel, ugyanígy jártam el a többi rövidítés — tisztségnevek, megszólítások — esetében is. A számneveket ugyanígy számokkal jelöltem, azonban a pontot csak a sorszámnevek esetében hagytam meg. A javításokat, áthúzott szövegrészeket zárójellel jelöltem és a lábjegyzetben utalok rá, hogy javítás történt, a szerző hozzáfűzött megjegyzéseit pedig a kéziratban is megtalálható módon (/: szöveg :) jelöltem. A központosítást is értelemszerűen alkalmaztam a gondolategységeknek megfelelően és a szövegben található tagolást figyelembe véve. Mivel a forrásokban találhatóak titkosírással írt részek — mint Thököly kérdésköre, az orosz-török határrendezés illetve az oszmán belpolitikai események —, melyeket a Haditanácsnál desifrizáltak, e részeket kurzívval jelöltem az átiratban. Az átirat jegyzeteiben az előforduló hely- és személyneveket, illetve az idegen (latin, francia, olasz) eredetű, valamint a nehezebben érthető német szavakat magyarázom.

Források

1.

Michael Talman az Udvari Haditanácsnak Konstantinápoly, 1705. július 25.

Megkapta a május 21-én kelt írást I. Lipót császár haláláról és I. József császár hatalomátvételéről. A szomorú hírt már az angol és holland követekhez valamint más nem hivatalos forrásból, illetve a belgrádi pasa futárától is korábban megtudta. Amint megérkezett hozzá, azonnal tudatta kapcsolatai révén a Portával, hogy I. József alkalmas a birodalom irányítására, és kinyilatkoztatta, hogy a karlócai béke fenn fog maradni ezután is.

Kifejti, hogy az ellenség (franciák) mindenféle híreket terjeszt, hogy a birodalom trónja megüresedett, mert a 15 évvel azelőtti Augsburgban zajlott császárválasztás szabálytalan volt az Aranybullában előírt kor hiánya miatt, és újat kell tartani, de ez a jelenlegi körülmények között (Kölnt és Bajorországot kiközösítették a birodalomból) nem megvalósítható, és sok pénzbe és időbe telne. Szerinte a magyarok és a franciák pedig eközben véghezvihetik azon szándékukat, hogy a Porta visszaszerezze a legutóbbi nagy háború alatt elvesztett területeit, sőt egész Magyarországot. Ezenfelül I. Lipót halálával megszűnnek az Angliával és Hollandiával kötött szövetségek is, de ezt ő nem tartja valószínűnek.

A rezidens nem hivatalos kihallgatására június 27-én került sor a Portán, amikor is a portai paasák jelenlétében:

Először: bejelentette I. Lipót császár halálát, melyre részvényt nyilatkozással felelt a nagyvezír.

Másodszor: saját nevében bejelentette, hogy I. József császárt teljesen szabályosan koronázták meg Augsburgban a választófejedelmek egyetértésével, valamint az örökös királyságokban (Csehországban és Magyarországon) és mindent megörökölt atyja után annak rendje és módja szerint. Erre a nagyvezír hosszú és boldog uralkodást kívánt neki, és érdeklődött kora felől, mire ő nem csak azt mondta el, hanem császáranak dicső tetteit is elsorolta, amin a portai miniszterek meglepődtek, és aggodalmuknak adták jelét, hogy az új császár megadhatja a kegyelemdőfést birodalmuknak.

Harmadszor: nyugtázta, hogy a nagyvezír elfogadta az új császár deklarációját, hogy amíg a törökök nem adnak okot másra, tartani fogja magát a békéhez, és a nagyvezír maga is hasonló nyilatkozatot tett.

Negyedszer: a fentiek alapján panaszt tett a nagyvezírnek a temesvári pasa ellen, amiért az átengedte Des Alleurs-t a francia segéllyel és tisztekkel Rákóczihoz Magyarországra, és még segítette is őt. A havasalföldi fejedelem ellen is panaszt emelt, mert az is segítséget nyújtott a lázadóknak, ami veszélyeztetheti a karlócai békét. Szintén említette, hogy Thököly visszahívása, amit több portai pasa támogat, szintén ellentmondana a béke pontjainak. A nagyvezír ezekre azt válaszolta, hogy Des Alleurs határátlépése nem az ő uralma alatt történt, de a rezidens szembesíti vele, hogy biztosította őt januárban, hogy nem fogja átengedni, mire a nagyvezír azzal egészítette ki választát, hogy nem az ő beleegyezésével történt, minden bizonnyal átverték a franciák. A nagyvezír szerint a havasalföldi vajda semmilyen parancsot nem kapott tőle a segítségnyújtást illetően, sőt többször tiltotta is neki azt, és még a rezidens jelenlétében íratott parancsot a reisz effendivel a moldvai és havasalföldi vajdáknak, nehogy beleavatkozzanak a felkelésbe. Thököly kapcsán pedig megjegyezte, hogy bár valóban munkálkodnak kihozatalán, még mindig Nikomédiában tartózkodik, és ott is fog maradni.

Ötödik: a válaszok kapcsán panaszkodik, hogy a két birodalom közötti egyenlőség megkívánná, hogy őt mint rezidentet audienciára engedjék, hogy bejelenhesse I. József trónra lépését, mint ahogy a gratulációt is megtehetette III. Ahmed szultán trónra lépésekor; azonban az audienciát megtagadta tőle a nagyvezír. A rezidens példaként Ibrahim agát hozza, aki szintén III. Ahmed trónra lépését jelentette be Bécsben, és kétszer is fogadta a szultán, azonban úgy gondolja, hogy Ibrahim csak azért ment Bécsbe, mert az oszmánoknak nincsen állandó követségük ott. A nagyvezír válaszolt, hogy sajnálja, de a levéltár anyagait átnézve nem

talált anyagot azzal kapcsolatban, hogy a rezidens audienciára mehetne. A követ ezután elment a reisz effendihez és a karlócai béke dokumentumait őrző bizonyos firdausi effendihez, hogy részletesebben utánajárjon a kérdésnek. A reisz effendi pedig azt válaszolta, hogy náluk is, mint a többi országban, három szintje van a követi hierarchiának: a rezidens, a követ és a főkövet, és mindegyik a másikkal van azonos szinten, a rezidensnek pedig csak egy kihallgatás jár a szultánnál. A trónra lépést tehát egy főkövetnek kell bejelentenie a portai szokások szerint. A rezidens azon kérdésére, hogy a korábbi rezidensekkel miként jártak el, mikor a szultánnak és a nagyvezírnek is hoztak átnyújtandó iratokat, az volt a válasz, hogy mindkettőt a nagyvezír vette át, és a szultánnak szólót ő kézbesítette. Talman szerint csak az ajándék hiánya az oka a kihallgatás megtagadásának, és felvetette a kérdést, hogy ha egyenlőség van a két birodalom között, akkor ahogyan Ibrahim aga is üres kézzel ment a császár elé, a császári követ is üres kézzel fog érkezni, erre azonban nem kívánt válaszolni sem a reisz effendi, sem a nagyvezír. A rezidens ezután javasolja egy főkövet küldését. Majd tovább fejtegeti, hogy amennyiben a megnevezés a fontos, Ibrahimnak is csak címként adták a mir-i alem megnevezést, pedig ő aga, és a szultán csak azért nem fogadja őt, mert ő csak rezidens és nem követ. Majd megjegyzi, hogy a gratuláció és a bejelentés egyszerre történő beérkezése a Portán valószínűleg szokatlan volt, és bár szerinte az előbbi előre tudható volt, javasolja, hogy akkor a törökökhöz hasonlóan ugyanúgy követ útján és egyszerre történjen mindkettő. Talman ezt követően megállapítja, hogy minden bizonnyal az ajándék elmaradása volt az oka, hogy nem fogadták, de erről mint említette, nem nyilatkoztak. Azt is említi, hogy ha nyilatkoznának is, hogy nem így van, arra nem lehet építeni, mert a törökök, amit ma mondanak, másnap megkérdőjelezik. És leszögezi, hogy ha egy külföldi reprezentatív személyt ajándék nélkül fogadnának, ahogyan ezt vele megtette Kalaylikosz Ahmed nagyvezír, okot adna a többi diplomatának, hogy hasonlóképpen járjanak el, pedig már minden új nagyvezír uralmának kezdetekor szokás ajándékot vinni. Talman tehát várja, mi lesz ennek a kérdésnek a kimenetele, vajon beengedik-e a császári követet ajándék nélkül.

Megkapta a gyászruhára, a misére és a további feladatokra küldött 1000 dukátot, amivel kifizetheti az informátorait és még újakat is maga mellé vonhat, hogy megtudja, mit tervez a Porta a magyarok támogatásának érdekében.

Közlí, hogy saját nyomozásai és kémeinek állításai alapján a Portának nem áll szándékában Rákóczit nyíltan támogatnia, de I. Lipót halála után különféle kémeket (moldvai és havasalföldi bojárokat) küldtek Erdélybe és Magyarországra, hogy megfigyeljék mozgólódásaikat és szándékaikat, és eltántorítsák őket a császárral való megegyezéstől. Szintén kémeket küldtek a határ menti erődökhöz

megfigyelés céljából, és megparancsolták a határ menti pasáknak, hogy minden mozgólódást kövessenek, és jelentsék a Portán.

Szerinte bizonyos, hogy az oroszok és a törökök közti kapcsolatban egyelőre nem vezettek szakításhoz a tatár határnál épített erődök, melyek miatt a tatárok folyamatosan panaszkodnak a Portán, egyedül ebből származtatják a hírt, hogy a törökök a magyarok segítségére jönnének. Azonban ezt azért nem teszik, mert félnek Moszkvától, hogy erődöket fog építeni. Még a temesvári pasa által rendelt 2-3000 ruméliai katonát is visszarendelték, és néhány ezer ruméliai katonát a moldvai határhoz vezényeltek Juszuf pasa parancsnoksága alá, hogy megerősítsék Bender erődjét.

Említi, hogy a törököknek Anatóliában is akadt problémájuk, mert a hitszegő arabok Firari Hüszsein damaszkuszi pasa, valamint az adanai és jeruzsálemi pasák ellen támadtak, akik megpróbálták visszaszorítani őket, és egy nagy ütközet után 7000 török maradt a csatatéren, így az összes anatóliai pasát a térségbe rendelték, hogy rendet tegyenek.

A Porta a Moszkvával zajló határrendezést a június 3-án írt jelentése óta folytatta. Június 4-én beérkezett egy levél Jemljan Ignacevics orosz határbiztostól a török határbiztos Ibrahim efendihez, hogy ő már a Dnyepernél van, és tovább fog menni a Bughoz. A következő nap a portai miniszterek tanácskozást tartottak az orosz követtel a határrendezésről, és az eredményt előadták a nagyvezírnek és a szultánnak, június 13-án útnak indult Ibrahim, azonban másnap a Ponte Grandétól visszarendelték és új, titkos utasításokat kapott. Bár Talman lehetetlennek gondolta, mégis sikerült megszereznie egy bizalmasától az oroszok által küldött levelet, le is fordította, és „A” mellékletként csatolta, és ismerteti röviden tartalmát. A levélben az található, hogy az oroszoknak nem kell engedniük a törököknek, és a határt tolják ki a Bug folyóig, és mondják azt, hogy a törökök így biztosíthatják magukat az orosz határ felől, és így azok engedni fognak nekik. Eközben pedig a konstantinápolyi orosz követet házi őrizetbe helyezték.

Említi, hogy egy Nikomédiából nemrég visszatért orvoson keresztül érdeklődött a hajdani nagyvezír Haszán pasánál Thököly felől, és ő is azt erősítette meg, hogy nincs esély Thököly visszahívására. Haszán azt is hangoztatta, hogy ha nagyvezír maradt volna, szakított volna Velencével és visszafoglalta volna Moreát. Talman megállapítja, hogy a mindenkori oszmán politika ezek szerint a mindenkori nagyvezír akaratától függ.

Kitér a velenceiek által eltulajdonított francia hajók kárpótlásának és a csardakoknak a kérdésére, és megállapítja, hogy a Porta még nem tett ezekről jelentést. Tett viszont Mavrocordato ellen, aki legtöbbször a császáriak ellenében szokott tevékenykedni, de most neki ajánlotta fel szolgálatát.

*A követ szintén említi, hogy három jezsuita atya kereste meg először a gyász-
mise ügyében, hogy az ő Szt. Benedek templomukban tartsák azt meg, mert az a
legalkalmasabb hely, és a ravatalt is ott lehetne megépíteni, és biztosították, hogy
nagy pompával fogják celebrálni a gyászmisét. Azonban pár nappal később felke-
reste őt de Monthiers atya, és ecsetelte neki, hogy mennyivel gyorsabban halad-
nának a munkálatok, ha tudatná szándékát védnökükkel, a francia követtel is, és
arra próbálta rávenni, hogy az országalmát se a címerre ne fessék rá, se a rava-
talra ne helyezték rá. De ő átlátta a helyzetet, hogy ha engedélyt kérne a francia
követtől a ravatal építésére, akkor az megtiltaná neki az országalma felfestését és
ravatalra helyezését. Ezért másnap személyesen ment oda, és megparancsolta a
munkálatok leállítását, majd mikor a jezsuiták ismét felkeresték, folytatta az épít-
tetést a „B” melléklet szerinti módon, és megbizonyosodott arról, hogy minden
az ő akarata szerint fog megépülni. A gyászszertartást megtartották június 13-án,
14-én és 15-én, Begnié atya pedig készített egy részletes leírást a szertartásról és
egy metszetet a ravatalról, melyet a követ „C” és „D” mellékletekként csatolt.*

Hochlöb[licher] Käys[erlicher] Hoffkriegsrath etc.

Durchleüchtigster Fürst¹⁵ Gnädigst, auch gnädig- und hochgebiettende Heren
heren etc.

Ihrer jeztt glorwürdigst regierenden Röm[ischen] Käy[erlichen] Mäy[estät]¹⁶
allergnädigstes befehl schreiben von 21. ten may habe aus handten des Courriers
Theodor Constanz¹⁷ den 18. ten juny mit tiefester reverenz zurecht empfangen
und daraus sowohl den allerseeligsten hintritt Ihrer Röm[ischen] Käy[erlichen]
Mäy[estät] Leopoldi allerglorwürdigsten gedachtnus mit unentlichen
leüdwesen unterthännigst ersehen, als auch die glickseeligste succession¹⁸
Ihrer Röm[ischen] Käy[erlichen] Mäy[estät] Josephi meines allergnädigsten
herrens gehor[sambst] erlesen. Dannenhero, weillen das also veränderten status
zu dem ende allergnädigst erinnert worden, damit ich nit allein die eigentliche
bewandtnus, doch nur in meinem nahmen bey der Porten anbringen, sondern auch
denen feinden und misßginstigen, welche mit gelegenheit solcher veränderung

---

15 A jelentéseket Michael Talman az Udvari Haditanács elnökének címezte, aki ekkor Savoyai Eugén volt.

16 I. József.

17 Futár, aki megvitte I. Lipót halálhírét Michael Talmannak.

18 Succession = lat. *successio* (más helyére való következés hivatalban vagy öröklésben).

ungleiche impressiones¹⁹ und nachtheilige consequenzen der Porten fürbilden²⁰ dörfften, zeitlich zubegegnen wissen möge, habe sowohl (zeitlich)²¹ von dem tag, an welchen gegenwärtiger Courier allhier angelanget, als auch vorhero von den 12.ten juny an, umb welche zeit durch authentische an mich und beede dem englisch[en] und hollandischen herrn Podtschaffter²² eingeloffene particular brief,²³ und durch ein von dem Bassa von Belgräd²⁴ an die Porten überschickhtes schreiben der unversehene hintritt Ihrer allerhöchst[en] gedachten Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] allerglorwürdigster gedächtnus allhier das erste mahl kundtbahr worden, disen veränderten statum sowohl durch die dollmätsch, als meine andere confidenten²⁵ gehöriger orthen dergestalten vorställen und Ihrer allerglorwürdigst regierenden Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] unvergleichlich monarchische tugendten heldenmüethige resolutionen,²⁶ glükhseligst ausgeführte militärische impresen,²⁷ die in stattz affairen²⁸ erworbene höchste experienz,²⁹ und alle andere denen Monarchen des allerdurchleichtigsten Erzherzoglichen Hauses von Österreich erblich angebohrne qualiteten welche in dero allerhöchsten person aufs allervollkomblichste hervorleichten, nachtrucklich anbringen lassen, das ich alsobald von allen orthen versichert worden, das der also veränderte status an d[er] zwischen beeden reichen³⁰ versirenden freindschaft³¹ so leicht keine mutation³² verursachen werde.

---

19 Impressiones = lat. *impressio* (itt: ellenséges benyomulás, behatolás).

20 Fürbilden = *sich vorstellen* (elképzelni).

21 Feltehetőleg másolási hiba történt, a zárójelbe tett rész ki van húzva az eredeti szövegben.

22 A konstantinápolyi angol követ ekkor Robert Sutton (1702–1717), a holland követ pedig Jakobus Colyer (1684–1725) volt.

23 Particular brief = fr. *particulier* (különös, különleges) itt: rendkívüli levél.

24 Ibrahim pasa, aki a karlócai béke után nagykövetségént Bécsben volt, majd belgrádi pasává nevezték ki, s ott is temették el.

25 Confident = *Vertrauter* (bizalmas).

26 Resolutionen = fr. *résolution* (szándék, elhatározás).

27 Impresen = ol. *impresa* (vállalkozás, dicső, hősi tett).

28 Affaire = fr. *affaire* (ügy, dolog) itt: államügyek.

29 Experienz = fr. *expérience*, (tapasztalat, gyakorlati ismeret).

30 A Habsburg és az Oszmán Birodalmakat említi.

31 Utalás a karlócai békére.

32 Mutation = fr. *mutation* (változás).

Es haben sich zwahr *die feinde und misßgönner*³³ eüsserist bemüehet *beÿ der Porten ungleiche impressiones*³⁴ zuerweckhen, das nehmlich beÿ den beschehenen hintritt Ihrer Röm[ischen] Käÿ[serlichen] Mäÿ[estät] das Röm[ische] Reich vacant³⁵ worden seÿe das die vor 15 jahren zu Augspurg³⁶ beschehene wahl und crönung Ihrer Röm[ischen] Käÿ[serlichen] Mäÿ[estät] Josephi zum Röm[ischen] König³⁷ aus mangel des competenten³⁸ und in der goldenen bulla vorgeschribenen alters³⁹ nul und nichtig, das anjezo die Churfürsten widerumben zu einer neuen und freÿen wahl welche beÿ gegenwärtigen coniuncturen ohne grosser weitleiffigkeit und zerspaltung, wegen der zweÿ von dem reich abgesenderten Churfürsten von Cöllen⁴⁰ und Bäÿrrn⁴¹ nicht ablaufen kann, schreiten müssen, das wan auch entlich durch grossen gold und zeit verlust die wahl widerumben auf Ihro Käÿ[serliche] Mäÿ[estät] fallen solte. Sie franzosen endzwischen, und hungähnr ihre intrapresen⁴² leichtlich werden ausführen khönen, und die Porten die allergewinschte coniuncturen,⁴³ so im[m]er vorfallen kunten, in handten haben, den völligen in lezten krieg⁴⁴ erlittenen schaden durch recuperirung⁴⁵ des ganzen Hungähnr und Sibenbürgen⁴⁶ ohne einige gefahr zuersezen, absonderlich

---

33 Die feinde und missgönner = Die Feinde und Missgönner (ellenséges rosszakarók/Irigy ellenség). Utalás a franciákra.

34 Impressions = lat. *impressio* (benyomás). Az „ungleiche impressiones” kifejezés itt feltehetőleg a „különféle benyomások” jelentéssel bír.

35 Vacant = fr. *vacant* (üres, betöltetlen).

36 Augspurg = Augsburg

37 I. Józsefet a hagyományokkal ellentétben Frankfurt helyett Augsburgban koronázták római királlyá 1690-ben. Az ifjú uralkodó ekkor még csak 12 éves volt.

38 Competent = fr. *compétent* (hivatott; szakavatott; illetékes).

39 Az Aranybullában előírt életkor a császárrá választáshoz 18 év volt, s ezt korábban annyira komolyan vették, hogy I. Lipót 1657-ben nem vehetett részt a fejedelmi gyűlésen sem, mert még nem töltötte be ezt az életkort.

40 Cöllen = Köln

41 Bäÿrrn = Bayern (Bajorország) Kölni és Bajorországot I. József franciabarát magatartásuk miatt 1705-ben megfenyegette a birodalomból való kiközösítéssel, majd 1706-ban hivatalosan is kiközösítette őket.

42 Intrapresen = ol. *intraprendere* (vállalkozik). Itt: vállalkozás, szándék.

43 Coniuncturen = fr. *conjunction* (alkalom; a körülmények találkozásából adódó helyzet).

44 A nagy török elleni háború (1683–1699).

45 Recuperierung = fr. *recupérer* (visszaszerez, visszanyer).

46 Sibenbürgen = Siebenbürgen (Erdély)

weillen durch disen todtfahl auch die Käy[ser] mit Engeland Holland, und andern potenzen geschlossene alianzen von selbstenn allgemach zerfallen werden. Es ist aber die insubsistenz⁴⁷ und ungrund derley ausprengungen aller orthenn so leichtlich gezeiget worden, dass dardurch *nichts praejudicierliches*⁴⁸ oder dem *friden nachtheiliches die feinde* erzwingen können.

Die notification⁴⁹ aber, welche der zeit noch nur in meinen nahmen bey der Porten anzubringen allergnädigst befelchet worden, belangend, ist mir darzue der 27.ten juny von dem Grosvezier⁵⁰ bestim[m]et worden, an welchen tag ich ihme in gegenwarth fast aller anderer Ministern der Porten⁵¹

Primo den höchstseeligsten hintritt weylend Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] Leopoldi sambt denen meisten mir bekanten umstandten, welche er zuwissen verlanget, der Ihrer allerhöchst-gedachten Käy[serlichen] Mäy[estet] zu allgemeinen laidtweesen Ihrer gethreu[en] unterthannen zugefallenen kranckhheit⁵², der zeit Ihrer glorwürdigsten regierung sowohl des Röm[ischen] Reiches, als der Königreiche Hungährn⁵³ und Böhmen⁵⁴ ausführlich vorgetragen, welches er allein mit denen worten, es seye ihme leid, beantwortet.

Secundo habe ihme ebenfals nur in meinen nahmen notificiret, wasmassen Ihre Röm[ische] Käy[serliche] Mäy[estät] Josephus nach bereiths vor 15 jahren zu Augspurg mit einfalligen consens der sambentlichen Churfürsten beschehenen wahl und crönnung so wohl in dem Röm[ischen] Reich und Kayserthumb, als denen

---

47 Insubsistenz = lat. *subsistentia* (fennállása, minősége valaminek) itt:). Itt fosztóképzővel: megalapozatlanság, állhatatlanság

48 Praejudicierliches = fr. *prejudice* (kár; hátrány; sérelem).

49 Notification = fr. *notification* (hivatalos értesítés).

50 Baltadzi Mehmed (1704. december 5.–1706. május 3.), intrikák sorozatával került a nagyvezíri posztra, majd intrikáiba is bukkott bele.

51 A kormányzat élén a *nagyvezír* állt, a törvénykezés kivételével minden neki volt alárendelve. A belügyeket a *kiájabég* irányította, a külügyekért a *reisiz effendi* felelt, aki egyúttal a kancellária élén is állt, a végrehajtásért pedig a *csaus basi* felelt.

52 I. Lipót halálát mellvízkórság (*Brustwassersucht; hydroys pectoris*) okozta.

53 Hungährn = Ungarn (Magyar Királyság)

54 Böhmen (Csehország)

Erbkönigreichen Hungahrn,⁵⁵ und Böhaimb,⁵⁶ wie auch andern königreichen und ländern völlig ipso facto⁵⁷ succediret⁵⁸ seind mithin Ihrer abgelebten Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] glorwürdigsten angedenckhens sambentliche kronnen, scepter,⁵⁹ und kriegs hörn⁶⁰ überkomben und deren regierung würcklich angetretten haben. Worauf er in andtworth Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] ein langwürige, und glickseelige regierung angewunschen, und mich umb desselbigen alter befraget, welche frag ich ihme nit nur allein gehörig beantwortethet, sondern auch von Ihrer allerhöchst gedachten Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] glorwürdigst zuruckgelegten feldzügen, von dero erwisenen grosmiethigsten thatten, von der in allen dero actionen hervorleichtenden allerhöchsten prudenz⁶¹ und statts erfahrungheit wie auch von dem unvergleichlichen respect, lieb und horcht, mit welchen dero getreüeste unterthan[n]en Ihre Mäy[estät] nit so vill veneriren⁶² als gleichsamb anbetten etc. nach möglichkeit eine ausführliche description⁶³ gemacht, und habe observiret,⁶⁴ das wehrender diser meiner rede die umbstehende Ministri öffters einer den andern angeschauet, und in diser action ihrer apprehension,⁶⁵ in welcher sie sich befinden, an tag gegeben, das diser mächtigste und heroische monarche des christenthumbs mit der zeit dem *Machometanischen Reich*⁶⁶ den letzten stoß zum endlichen ruin⁶⁷ geben möchte. Dannenhero auch

-
- 55 A szövegben „örökös királyság” szerepel Magyarország kapcsán, mert a Magyar Királyság az említett időpont előtt három évvel (1687-ben) vált valóban a Habsburgok örökös királyságává, a rendeknek királyválasztási jogáról való lemondása után.
- 56 Böhaimb = Böhmen (Csehország). Feltűnő, hogy Talman pár sorral lejjebb már más írásformát használ Csehország említésekor, ez is a korban még nem létező egységes helyesírás hiányát példázza.
- 57 Ipso facto = lat. *ipso facto* (a tényből kifolyólag).
- 58 Succediret = lat. *succedo* (helyébe lép, felvált, utána következik). A szöveg alapján tehát I. József I. Lipót örökébe lépett.
- 59 Scepter = fr. *sceptre* (jogar).
- 60 Kriegs hörn = *Kriegsherr* (legfőbb hadúr) itt: I. Lipót legfőbb hadúri méltósága/címe.
- 61 Prudenz = fr. *prudence* (okosság; óvatosság).
- 62 Veneriren = lat. *venero* (tisztel, imád valakit).
- 63 Description = *Deskription* (leírás).
- 64 Observiret = lat. *observo* (megfigyel).
- 65 Apprehension = lat. *apprehensio* (megértés).
- 66 Machometanisches Reich = Mohamedán Birodalom, itt: az Oszmán Birodalom.
- 67 Ruin = fr. *ruine* (romba döntés).

Tertio klar abzunehmen gewesen, das der Grosvezier die gethanne declaration,⁶⁸ das von seithen Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät], solang die türkhen an dem mit dem Ottom[änischen] Reich geschlossenen friden selbst khein alteration⁶⁹ verursachen, steif und fest werde darob gehalten werden, gehrn vernohmen habe, massen er seines orths nachdruckhlich versichert, das die Porten auf alle weis gesinnet seye die zwischen beeden reichen versierende freindschafft mit aller aufrichtigkeit zuunterhalten, worauf dann ferners.

Quarto mich weithleüffig wider den Bassa von Temesvär⁷⁰ beschwärt, das er den des Alleurs⁷¹ mit denen französischen geldern und offizern zu den Ragozy⁷² in Hungahre durchgelassen, und selbsten verschidene hilff geleistet, des gleichen auch die mir allergnädigst anbefohlene nachdruckhsambe protestationes⁷³ wider des Fürsten in der Wallacheÿ⁷⁴ mit denen rebellen unterhaltende genaue verständnus und ihnen gebenden vorschub, so er aus befelch der Porten zuthuen vorschuzet, eingelegt habe, welche unternehmungen der intention⁷⁵ des fridensschlusses im[m]ediate⁷⁶ zuwiderlauffen, und allen rechtmessigen regierungen und reichen in der welt ein höchst gefährliche consequenz⁷⁷ nach sich ziehen würden. Anbey habe ihme ebeffalls vorgestellt, das die revocierung⁷⁸ des erzrebelln Teköli,⁷⁹ für welchen verschidene Ministri arbeitthen eine der freindschafft é diametro⁸⁰ widrige action währe, in welche er Grosvezier hoffentlich nicht consentiren⁸¹ werde. Welches alles er beandwortet, das der des Alleurs wehrenden seinen governo

---

68 Declaration = *Deklaration* (nyilatkozat, deklaráció).

69 Alteration = fr. *altération* (romlás; elváltozás).

70 Ali pasa.

71 Pierre Puchot, des Alleurs márkija, francia altábornagy, XIV. Lajos küldte magyarországra, és 1705 márciusában érkezett meg Egerbe Rákóczihoz.

72 Ragozy = II. Rákóczi Ferenc.

73 Protestationes = fr. *protestation* (tiltakozás).

74 Constantin Brîncoveanu (1688–1714)

75 Intention = *Intention* (szándék).

76 Im[m]ediate = *immediat* (közvetlenül).

77 Consequenz = *Konsequenz* (következmény, hatás).

78 Revocierung = lat. *revoco* (visszahív, hazahív).

79 Teköli = Thököly Imre

80 É diametro = fr. *diamètre* (átmérő). Szövegkörnyezet alapján a jelentés: „a barátság egészére nézve ellenséges akció lenne.”

81 Consentiren = fr. *consentir* (beleegyezik valamibe).

nicht werde sein passieret worden, als ich aber repliciret,⁸² das es nit nur allein unter seinen governo geschehen, sondern auch ungeachtet seiner versicherung so er mir den 15. ten jener dises lauffenden jahrs selbst gethann, das Er ihn nicht werde passiren lassen, und das ich dessen in seinen nahmen dem Käy[serlichen] Hoff assecuriren⁸³ khöne, von Temesvär unter einer starckhen convoye⁸⁴ an die sibenbürgische granize begleithet, und alldorthen denen rebellen seÿe eingeliffert worden, widersezte er, es seÿe sein consens niemahlen darbey gewesen, sondern es müssen ihn die franzosen über vortheillet haben, das sie unter den nahmen einiger kauffleithe, welche in Hungähren zugehen gesinnet waren, undter der handt, wie es auch in andern begebenheiten geschehen, ein com[m]andmant⁸⁵ von der Porten heraus-genommen, und für den besagten des Alleurs auf der gränze habe gelten machen, wider welches er aber furohin ein wachtsamberes auge tragen werde. Ingleichen habe der fürst in d[er] Wallachey nicht nur allein von der Porten keinen befelch gehabt denen hungähren einigen vorschub zuleisten, sondern seÿe ihme öfters scharff inhibiret⁸⁶ worden in selbige troublen⁸⁷ in geringsten sich zuingerieren,⁸⁸ zu dem ende hat er Grosvezier in meiner gegenwarth dem beystehenden Reis Efendi⁸⁹ abermahlen auferlegt an den Pasa von Temesvär, an den Fürsten in der Wallachey, und den Fürsten in Moldau,⁹⁰ /:wiewohl ich wider disen lezten khein beschwärnus eingelegt:/ scharffe befelche auszuförtigen, das sich kheiner unterstehen solle auf selbigen gränzen das geringste fridwidriges in favor⁹¹ der hungahrn zuunternehmen, des Teköli halber continuierte er Grosvezier weiter, sehe ich wohl, das ungeachtet so viller instanzen,⁹² welche seintwegen im[m]erdar gemachet worden, er gleichwohlen noch in seinem exilio⁹³ zu

---

82 Repliciret = fr. *répliquer* (felel, válaszolt, visszavág).

83 Assecuriren = *assekurieren* (biztosítani).

84 Convoye = fr. *convoi* (konvoj, kíséret).

85 Com[m]andmant = fr. *commandement* (parancsnoklás, parancsnokság).

86 Inhibiret = fr. *inhiber* (gátol).

87 Troublen = fr. *trouble* (viszály, zavar).

88 Zuingerieren = fr. *ingérer* (beleavatkozik). A német „zu” az igei szerkezet miatt került a szóba.

89 A reisz efendi a Portán a külügyminiszteri posztot jelentette.

90 Antioch Cantemir (1695–1700; 1705–1707).

91 Favor = fr. *faveur* (kegy, szivesség; pártfogás).

92 Instanzen = fr. *instance* (sürgető, nyomós kérés).

93 Exilio = lat. *exilium* (száműzetés).

Nicomedia⁹⁴ size, und auch führohin alldorthen werde verbleiben müssen. Zu folge diser von dem Grosvezier gethanen synceration⁹⁵ habe ihme

Quinto hinterbracht, wasmassen Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] allergnädigst gesinnet nichts zuunterlassen was zubezeugung der mit der Porten hegende aufrichtigen freindschafft dienlich oder nöthig sein mag, dannenhero auch die notification diser veränd[er]ung derselben auf arth und weis, wie es die päritet zwischen beeden reichen mit sich bringet, auch sie Porten unlängst bey erhöhung des jezt regierenden Sultans⁹⁶ gegen den Käy[serlichen] Hoff observiert hat, in allen dingen würd gehalten werden seithemahlen aber die mir von Wäy[landen] Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] allerglorwürdigsten gedächtnus allergnädigst aufgetragene congratulation⁹⁷ über die gelangung des Sultans zum ottom[änischen] thron gebühlich abzulegen die audienz⁹⁸ bey gedachten Sultan ungeacht sovillfählig derenthalben bey den Grosvezier Calailicos Ahmed Bassa⁹⁹ und ihne jezigen Grosvezier gethan[n]en wid[er]holten instanzien¹⁰⁰ bis auf dise stund verweigert worden, ersueche ich ihne noch einmahl mir gedachte audienz bey den Sultan auszuwürcken, allermassen die unterdessen vorgangene veränderung, welche die Porten solange, bis ihr selbige von seithen des Käy[serlichen] Hoffes notifiziret werde, würdet ignoriren mögen daran nicht würdet verhinderlich sein können, und wan ihr Gesandter Ibrahim Aga¹⁰¹ mit zwäyen audienzen bey Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] gewürdiget worden, so würdet ja ohne beschimpfung des Käy[serlichen] Hoffes mir als Käy[serlichen] Residenten die so oft begehrte audienz bey den Sultan nit können verwäigert werden, absonderlich wailen man nit sehe, das einige differenz zwischen Ihren Gesandten und einen Käy[serlichen] Residenten könne gemacht werden, (absonderlich wailen man

---

94 Nicomedia = Nikomédia (Izmit).

95 Synceration = lat. *sinceritas* (őszinteség, becsületesség).

96 III. Ahmed (1703–1730).

97 Congratulation = lat. *congratulator* (szerencsét kíván valamihez).

98 Audienz = fr. *audience* (meghallgatás; audiencia).

99 Kalaylikosz Ahmed nagyvezíri posztot töltött be 1704. szeptember 28. és 1704. október 25. között.

100 Instanzien = fr. *instance* (sürgető, nyomós kérés).

101 Ibrahim Aga III. Ahmed szultán trónraléptét hivatott bejelenteni Bécsben 1704-ben. Talman szerint ő volt a csaus basi egészen 1705. július végéig.

nit sehe),¹⁰² und man bey den Käy[serlichen] Hoff gänzlichen persuadiert¹⁰³ seÿe, das die eigene (hinaus)¹⁰⁴ schickung des Gesandten Ibrahim Aga nur darumben beschehen, weillen die Porten keinen beständigen Minister am Käy[serlichen] Hoff gehabt, wie von käy[serlicher] seithe bey derselbigen sich befinde.¹⁰⁵

Welches alles er Grosvezier beantwortet, das weillen nach öfffterer aufschlagung der archiven¹⁰⁶ befunden worden, das denen Käy[serlichen] Residenten allein niemahlen audienz bey denen Sultan seÿe gegeben worden, währe ihme leid das er mir hierinfahls nit gratificieren könne, es werde aber die Porten gehrn sehen, das Ihro die notification der gelangung Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] zum Röm[ischen] Reich gehöriger massen von Käy[serlichen] Hoff abgelegt werde.

Dannhero, damit Euer Durchleucht, Excellenz und Gnaden über disen punct gehorsambste nachricht abstaten könnte, habe den 11.ten july den Reis Efendi besuechet, und nach vorhero dahin veranstalteter sach, das der bey denen carlovitzischen fridens tractaten¹⁰⁷ gewesene Legations Secretari[us] Firdevsi Efendi,¹⁰⁸ welcher anjezo als Secretari[us] der Porten das archiv deren die ausländische potenzen concernirenden¹⁰⁹ schriften in verwahrung hat, zugleich zeit bey ihne sich einbefunden, mit gemelten zwäyen Efendi als türck[ischen] Kanzler und Secretario /: weillen bey den Grosvezier in gegenwarth so viller andern Ministern der Porten nicht wohl alles so weithleifig kunte abgeredet werden :/ der congratulation des Sultans und notification der an Käy[serlichen] Hoff beschehenen veränderung halber so directe als indirecte mich lang unterhalten, auch selbige über eines und anders glimpflich sondiret,¹¹⁰ und ist des gedachten Reis Efendi declaration dahin gangen, das bey der Porten /: gestalten es auch

---

102 A szövegben a zárójelbe tett rész ki van húzva, feltehetőleg a másolás közben figyelmetlenségi hiba történt.

103 persuasieren = lat. *persuadeo* (rábeszél, rávesz, rábír valakit valamire). Fordítás: „Mert a császári udvarban teljesen meg vannak róla győződve.”

104 A hinaus szót utólag toldották a szövegbe.

105 Ahogy Talman is állítja, a Porta nem küldött állandó követeket az európai országokba, csak ideiglenes követeket, mikor szükségük volt rá, például az említett helyzetben.

106 Archiven = Archiv (levéltár) a szövegben többesszámban szerepel.

107 Utalás a karlócai béketárgyalásokra.

108 Firdausi Effendi a karlócai béketárgyalásoknál a követségi titkár volt, később a Porta egyik levéltárának írnoka volt.

109 Concernieren = fr. *concerner* (vonatkozik valamire).

110 Sondieret = *sondieren* (kipuhatól).

an andern höfffen gebreichlich sein werde :/ dreÿ grädus der representanz der ausländischen Ministern bekant seind, deren der geringste des Residentens¹¹¹, der mittlere des Gesandens od[er] Envoyé¹¹², und der höchste des Podtschaffters¹¹³ seÿe, und das der Podtschaffter dem Podtschaffter, der Gesandte mit dem Gesandten, und der Resident allein mit dem Residenten in gleichheit und päritet stehe. Wie auch in conformitet¹¹⁴ solcher representanz einem jedem in curialib[us] ein absond[er]liches tractament¹¹⁵ gestattet werde, denen Residenten einmahlen beÿ den Sultan audienz gegeben worden, denen Gesandten und Podtschafftern aber habe man sie niemahlen verwäigert, dannenhero mich nit verwundern solle, das nach denen Ottomanischen Curialien¹¹⁶ allein denen Gesandten und Podtschafftern gebührende audienz beÿ den Sultan mir als Residenten nicht seÿe ertheilet worden, und gehe auch der Porten praetension¹¹⁷ dahin nicht, das sie den Käÿ[serlichen] Hoff verobligiren wolle die congratulation oder notification der vorgegangenen veränderung durch einen expresse abgeschickten Internuntium¹¹⁸ ablegen zulassen, sondern, wan es die convenienz¹¹⁹ des Käÿ[serlichen] Hoffes erfordern solte, wie es die zwischen beeden reichen hөгende freindschaft und päritet mit sich zubringen scheint, dergleichen congratulations oder notifications compliment¹²⁰ beÿ den Sultan ablegen zulassen, es nöthig seÿe, das es durch ein mit dem gehörigen caractere eines Gesandens bekleidetes subiectum, welchem die audienz beÿ den Sultan könne gegeben werden, geschehe.

Hierauf habe ihn befraget, wie es dann vor disem mit denen käÿ[serlichen] Residenten, welche jederzeit mit zwäÿ Schreiben von Ihrer Röm[ischen] Käÿ[serlichen] Mäÿ[estät] einem an den Sultan, und einen an den Grosvezier versehen gewesen, gepflogen worden seÿe, und habe in andtworth erhalten, das die Residenten beede schreiben dem Grosvezier eingehändiget haben, welcher

---

111 Állandó követ, mint Michael Talman.

112 Követ, amilyen Ibrahim aga is volt Bécsben.

113 Rendkívüli követ, mint Qarient von Rall, végül ő jelentette be I. József trónra lépését a Portán 1706-ban.

114 Conformitet = *Konformität* (mással való egyezés).

115 Tractament = *Tractament* (tárgyalása, kifejtése valaminek).

116 Az oszmán udvar.

117 Praetension = fr. *prétention* (követelés, igény).

118 Internuntium = lat. *internuntius* (a rendkívüli követ latin neve).

119 Convenienz = fr. *convenance* (megegyezés, megfelelés).

120 Compliment = *Kompliment* (üdvözllet).

hernach des an den Sultan lauthende /: ohne das denen Residenten audienz gegeben worden :/ dem Sultan selbst überliffert hat.

Weillen entlich kein difficultet als der praesenten¹²¹ halber übrig zusein scheine, habe ihn darüber sondiret mit vermelden, das wan der Käy[serliche] Hoff auch jemandten mit dem character eines Gesandten dise complimenten abzulegen deputiren solte, könne ich ihn doch versichern, das weill der Gesandte Ibrahim Aga mit lährer hand an Käy[serlichen] Hoff erschinnen, diser Gesandte auch ohne praesenten vor den Sultan erscheinen werde, weillen es die bekante zwischen beeden seithen versirende¹²² paritet also erfordere, und folgentlich dessentwegen kein difficultet ob handten sein könne, habe aber von ihme hierüber kein andtworth erpressen können. Und weillen ich aus seiner apelschupfung¹²³ verfführet, das er sich keines weges darüber expliciren¹²⁴ wolle, habe ihn ersuechet mit dem Grosvezier doch nur von seiner seithe darvon zureden, und mir dessen andtworth hernach hinterbringen zulassen, so er mir versprochen, und zuegehalten, in andtworth aber hat er mir allein sagen lassen, das ihme der Grosvezier kein andtword darüber gegeben habe.

Aus welchen allen Eüer Durchleucht. Excell[enz] und Gnaden von selbstn gnädigst erlesen, das sofern Ihrer Käy[serlichen] Mäy[estät] convenienz erfordern solte, dise congratulations od[er] notifications complimenten ablegen zulassen, solches durch keinen Residenten, welchem von dem Sultan niemahlen audienz gegeben worden, sondern durch eines mit einem höhern characteren bekleidetes subiectum werde geschehen müssen.

Damit aber hierinfahls der Porten der paritet halber weder zuvill noch zuwenig geschehe, würd zweiffels ohne das thuenlichiste sein, das jenes subiectum, so zu ablegung diser complimenten zu deputiren¹²⁵ Ihro Käy[serlichen] Mäy[estät] allergnädigst belieben würdet, mit eben denen terminis,¹²⁶ mit welchen der an den Käy[serlichen] Hoff geschickte Ibrahim Aga accreditiret¹²⁷ worden

---

121 Praesent = fr. *présent* (ajándék, adomány).

122 Versirende = lat. *versor* (valamilyen helyzetben, állapotban van) itt: a két birodalom között fennálló egyenlőség.

123 Apelschupfung = fr. *apel* (jelzés), *Schupfung* (siettetés). Itt: siettető jelzés.

124 Expliciren = lat. *explico* (kifejt, előad, megmagyaráz).

125 Deputiren = fr. *députer* (követül, követségbe küld).

126 Terminis = *Terminus* (szakszó, terminus).

127 Accredítiret = fr. *accréditer* (követet megbízólevéllel ellát).

characteriziret¹²⁸ werde, anbey aber habe gehors[ambst] erindern wollen, das das praedicat¹²⁹ Miri Alem¹³⁰ welches ihren Gesandten die Porten allein zum ornament¹³¹ seiner person beygeleget, ihn dardurch mit dem titel Aga,¹³² welcher allen in türck[ischen] offiz[ieren]¹³³ bestelten personen gemein ist, anstatt Efendi benomben zukönnen zweiffels ohne ein käy[serlichen] Residenten an dignitet¹³⁴ weith nachzusezen, und das die Porten die verlangte audienz bey den Sultan allein wegen ungleichheit des characters Gesandten und Residenten, welcher erster in der repraesentanz der mitlere und der andere der geringste ist, mir nicht ertheilet hat. Belangend die beede auch einmahl eintreffende complimenten der congratulation und notification, so bey denen türckhen als eine ungewöhnliche sache eine befremdung zuverursachen allergnädigst vermuthet worden, kan meinen unvorschreiblichen gehorsambsten parere¹³⁵ nach entweders von dem congratulations compliment, ohne das es die Porten in geringsten befrembden werde, bey also veränderten statu völlig praescindiret¹³⁶ werden, oder mit dem notifications compliment unter einsten mit villeicht dergleichen terminis /: das weill der Sultan seine gelangung zum ottomänischen thron wey[land] Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] Ihrer jezt regierenden Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] herrn vattern allerglorwürdigsten gedächtnus durch seinen gesandten habe notificiren lassen, als winsche seine allerhöchstgemelte Regierende Röm[ische] Käy[serliche] Mäy[estät] ihme Sultan auch alles glickh und wohlgehen etc. /: könne verrichtet werden.

Solchennach würdet die ganze difficultet¹³⁷ an denen praesenten, ohne welchen niemahlen ein ausländischer repraesentant,¹³⁸ wie in meiner unterthänigsten relation von 3.ten juny gehorsambst gemeldet worden, bey den Sultan audienz erhalten, beruehen, über welches weder der Grosvezier noch der Reis Efendi

---

128 Characteriziret = fr. *caractériser* (jellemez).

129 Praedicat = *Prädikat* (rang, cím).

130 A „mir-i alen“ szandzsákbéget jelent, Ibrahim aga ezzel a címmel utazott Bécsbe.

131 Ornament = *Ornament* (diszítés).

132 Az oszmánoknál valamilyen tisztséget viselő személy megnevezése.

133 Offizier = *Offizier* (hivatalnok).

134 Dignitet = fr. *dignité* (méltóság; tisztesség).

135 Parere = fr. *parer* (védekezés).

136 Praescindiret = lat. *praescio* (előre tud).

137 Difficultet = fr. *difficulté* (nehézség, akadály).

138 Repraesentant = *Repräsentant* (képviselő).

oben gehorsambst angefügter massen sich explicieren wollen, und wan sie sich auch hierüber expliciret, und versichert hetten, das aus mangel der praesenten der audienz halber kein difficultet werde gemacht werden, würde man doch darauff nicht vill bauen können, weil bey denen türckhen nichts gemeiners, als *das sye das jenige was sye heünt versprechen morgen in abrede* stellen, zu deme vergessert sich hierinnen die difficultet auch der ursachen halber, das sofern einen käy[serlichen] representanten bey den Sultan in audienz ohne praesenten zuerscheinen solle zuegelassen werden, die repraesentanten anderer ausländischen potenzen es auch in ein consequenz würden ziehen, und durch allegation¹³⁹ dergleichen exempel¹⁴⁰ audienz bey den Sultan fordern wollen, wie sie nicht ermanglet bey den Grosvezier Calailicos Ahmed Bassa vergangenes jahr, wiewohl ohne effect¹⁴¹ sich zubeschwären, das mir selbiger ohne praesenten die eintritts audienz als Residenten gegeben, wo sie nit nur allein bey antrittung ihrer repraesentanz, son[der]n bey verän[der]ung eines jeden Grosvezier *disen neuen gözen opffern* müssen. Stehet dannenhero angewarthen, ohne das ich das geringste des ausgangs halber versichern könne, ob man die zwischen beeden Reichen hegende päritet, und das frische exempel des an den Käy[serlichen] Hoff ohne praesenten geschickhten türckischen Gesandten Ibrahim Aga bey den Sultan würdet sovill gelten machen können, das ingleichen auch dem käy[serlichen] Gesandten ohne praesenten audienz ertheillet werde, weillen ich wohl sehe, das ungeacht aller difficulteten man auch von käy[serlicher] seithe eben der päritet und reputation¹⁴² halber, wan schon der werth nit solte angesehen werden, dem Sultan kheine praesenten schickhen könne.

Die auf die klagkleidung¹⁴³ meiner, der dollmätsch und sprachknäben¹⁴⁴, wie auch zur exequien¹⁴⁵ und castro doloris¹⁴⁶ item *geheimben außgaben und weithern behuef gewidmete und allern[edig]st überschickte 1000 ducaten* habe

---

139 Allegation = fr. *allégation* (hivatkozás valamire).

140 Exempel = fr. *exemple* (példa).

141 Effect = fr. *effet* (hatás, következmény).

142 Reputation = fr. *réputation* (hírnév).

143 Klagkleidung = *Klagkleid* (gyászruha).

144 Az ún. Sprachnabe a Konstantinápolyban tartózkodó tolmácstanoncot jelentette, maga Michael Talman is így került annak idején Konstantinápolyba.

145 Exequien = lat. *exsequiae* (temetés, gyászmenet, végtisztesség).

146 Castro doloris = lat. *castrum doloris* (ravatal).

aus handten des Courriers lauth meiner ihme darüber eingehändigten quittung¹⁴⁷ richtig empfangen, und nach ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] aller gnädigsten befelch gehorsambst angewendet, und zwahr vor allen meine bisdato *erworbene und schon lang in hoffnung mit etwas recompensirt*¹⁴⁸ *zuwerden gestandene confidenten*¹⁴⁹ *contestiret*¹⁵⁰ wie auch einige andere aufs neue auf meine seithe gezogen, damit bey also veränderten stand des Käy[serlichen] Hoffes und immer *sich verärgernden troublen*¹⁵¹ des königreichs Hungahrn und Sübenbürgen *wie es die Porten glauben will mit fundament*¹⁵² *penetriren*¹⁵³ könnte, was das *türckhische Ministerium gesinnet seye und in favor*¹⁵⁴ *der rebellen unternehmen möchte.*

Dannhenhero so wohl aus meiner sorgfältigen *in indagation*¹⁵⁵ *als auch meiner confidenten nachforschung und aussag* sich hervorgethan, das zwahr *die Porten* auch *anjezo ihnen hungar[ischen] rebellen kheine öffentliche assistenz leisten* wolle, habe aber nach vernohmenen hintritt wey[lenden] Ihrer Röm[ischen] Käy[serlichen] Mäy[estät] allerglorwürdigsten angedenkens *verschiedene spionen*¹⁵⁶ *und emissarien*¹⁵⁷ mehresten theills *wallach[ische] und moldauische bojaren in Hungarn und Sibenbürgen* sowohl zu denen *rebellen abgeschicket ihre andamenten*¹⁵⁸ und *progressen zu observieren* wie auch selbige von einen *accomodament*¹⁵⁹ welches sie mit Ihrer jezt regierendten Käy[serlichen] Mäy[estät] *treffen mögten*¹⁶⁰ auf alle möglichste weis abzuziehen und in ihrer *rivolta* zu steiffen als auch andere dergleichen *spionen* in die annoch in *käy[serlichen]*

---

147 Quittung = *Quittung* (nyugta).

148 Recompensiert = fr. *récompenser* (kárpótol).

149 Confident = fr. *confident* (bizalmas).

150 Contestiret = fr. *contester* (vitat).

151 Troublen = fr. *trouble* (nyugtalanság, zúrzavar).

152 Fundament = lat. *fundamentum* (alap), itt: alaposan.

153 Penetriren = lat. *penetro* (bejut, behatol).

154 Favor = fr. *faveur* (kegy, szíveség, pártfogás).

155 Indagation = lat. *indagatio* (kifürkészés, kinyomozás).

156 Spionen = *Spion* (kém).

157 Emissarien = *Emissär* (ügynök, kém).

158 Andamenten = ol. *andamento* (előrehaladás; menés; menetel).

159 Accomodament = fr. *accommodement* (barátságos megegyezés; egyezség).

160 Feltehetően I. József tárgyalási készségéről van szó, ami később elvezetett a nagyszombati béketárgyalásokhoz.

*gwald stehende fästungen*¹⁶¹ deren beschaffenheit zu *exploriren*¹⁶² abgeförtiget, wie auch denen *gräniz bassa* gemessen anbefohlen auf alle *andamenten der käy[serlichen]* sowohl als *hungarn* genaue obacht zutragen und alles und jedes *der Porten zu avisiren*.¹⁶³ Und ist gewiß, das *sÿe Porten denen moscovitern*¹⁶⁴ wegen der *gräniz* strittigtheiten und wegen der von dem *Zaar*¹⁶⁵ auf denen *tartarischen gränizen neu erbauten fästung*¹⁶⁶ wider welche *die tartarn* bey den *türckh[ischen]* hoff unaufhörlich strepitiren,¹⁶⁷ bisdato sovill nachgesehen habe, und in *keine ruptur*¹⁶⁸ mit *Moscow*¹⁶⁹ außgebrochen seÿe, allein aus deme herrühre das sie ihr *convenienz*¹⁷⁰ zu sein erachtet bey gegenwärtiger *hungar[ischen] rebellion* ein freüe hand zuhaben in allen fahl sich darein mischen, *die hungarn hand haben und in ihre protection*¹⁷¹ nehmen zu *khönnen* wie ingleichen die von *Moscow* durch gemelten *fästungs bau*¹⁷² und *gräniz praetensionen*¹⁷³ *der Porten gegebene jalusie*¹⁷⁴ die meiste ursach gewesen, das sie bisdato *in favor der hungarn* sich nit declariret hat. Indessen aber ist für dises jahr *von der Porten* nicht das geringste zu *besorgen* noch von einigen *marche*¹⁷⁵ *türckh[ischer] trouppen*¹⁷⁶ gegen denen

---

161 Minden bizonnyal azokra az erődökre (ún. *čardağok*) gondolt a rezidens, melyeket a császáriak építettek az Una és a Boszna között, és melyekre panaszkodott Ibrahim aga bécsi követsége alatt.

162 Explorieren = lat. *exploro* (kikémlel, megvizsgál).

163 Avisiren = fr. *aviser* (észrevesz; értesít).

164 Moscovitern = *Moskowitzern* (moszkvaiak), itt: oroszok.

165 I. (Nagy) Péter cár (1682–1725)

166 A tatárok már az orosz-török fegyverszünet előtt is tiltakoztak az erődépítések kapcsán, és mivel a fegyverszünet rögzítette az erődök lerombolását, jogosnak tűnhet panaszuk az építkezések miatt.

167 Strepitiren = lat. *strepito* (folytonosan lármáz).

168 Ruptur = fr. *ruptur* (itt: valaminek megszakítása, megszakadása, felbontása). A helyes fordítás: „Moszkvával nem került sor eddig szakításra.”

169 Moskaw = *Moskau* (Moszkva)

170 Convenienz = lat. *convenientia* (egyetértés).

171 Protection = lat. *protectio* (védelem).

172 Az orosz-török fegyverszüneti megállapodás következtében az oroszoknak le kellett rombolniuk a Dnyeper menti erődjeiket, azonban 1705-ben újra építkezésekké kezdtek.

173 Praetension = fr. *prétention* (követelés, igény).

174 Jalusie = fr. *jalousie* (féltékenység, irigység). Itt: oroszoktól való félelem.

175 Marche = fr. *marche* (menetelés).

176 Trouppen = fr. *troupe* (csapat).

hungar[ischen] gränizen ichtwas zuvernehmen, und seind sogahr die von dem *Bassa von Temeswar* begehrt 2 oder 3000 mann von *rumelischer miliz*¹⁷⁷ welche er zu selbiger *fästungs bau* gebrauchen wollen nicht allein noch nit aufgebrochen, sondern sollen auch für disßmahl völlig *contramandiret*¹⁷⁸ worden sein. Aus *Rumelien*¹⁷⁹ doch seind etlich *tausent mann gegen die Donau*¹⁸⁰ und ferners gegen die *moldauische gränize abmarchiret*¹⁸¹ allwo sie sambt etlichen andern *trouppen von selbiger gräniz von dem Seraskier*¹⁸² *Jusuf bassa*¹⁸³ *com[m]andiret*,¹⁸⁴ und an *reparirung*¹⁸⁵ und *fortification*¹⁸⁶ *der an den moldau[ischen] und moscovit[ischen] confinien gelegene palanka*¹⁸⁷ *Bender*¹⁸⁸ *ganandt* sollen employret werden. *Anbeÿ fehlet es auch denen türckhen in Anatolien*¹⁸⁹ *an innerlicher rebellion nicht*, mässen nachdeme die der *Porten mainädige*¹⁹⁰ araber mit einer starckhen *armee*¹⁹¹ *gegen Damasco*¹⁹² angeruckhet und selbiger *Bassa Firari Hussein*¹⁹³ genant sambt dem *Bassa von Jerusalem*¹⁹⁴ und *Adana*¹⁹⁵ sie von dannen zuruckh treiben wolten, ist zwischen ihnen *araber und türckhen* ein so scharffes treffen vorbeÿ gangen das gemelter *Hussein Bassa, und der Bassa von Jerusalem mit 7000 türckhen auf den plaz* gebliben, dannenhero die Porten sobald sie dise *niderlag* vernohmen,

---

177 Von rumelischer miliz = *von rumelischer Miliz* (ruméiai hadseregből).

178 *Contramandiret* = fr. *contremander* (visszavon, visszarendel).

179 Rumélia

180 Duna

181 *Abmarchiret* = *abmarschieren* (elindulni, elvonul).

182 *Seraskier* = *szeraszker* (katonai főparancsnok).

183 *Juszuf pasa* az *ocsakovi helytartó* volt.

184 *Com[m]andiret* = fr. *commander* (parancsol).

185 *Reparirung* = fr. *réparer* (kijavít).

186 *Fortification* = fr. *fortification* (erődépítés, megerősítés).

187 *Palanka* = fr. *palanque* (erőd).

188 *Bender* a *Dnyeszter partján fekvő török erődítmény* volt.

189 *Anatólia*

190 *Mainädige* = *meineidig* (hitzzegő).

191 *Armee* = fr. *armée* (hadsereg).

192 *Damaszkusz*

193 A „*Firari*” jelző „menekültet” jelent. *Hüszein damaszkuszi pasa személyes okokból támadta meg az arabokat, akiktől vereséget szenvedett és menekülés közben meghalt.*

194 *Jeruzsálem*

195 *Adana*

diser tagen die *meiste Bassa in Anatolien* mit ihrer unterhabenden miliz gegen Damasco com[m]andiret selbiges feür sobald möglich zudömpfen¹⁹⁶

Übrigens ist die Porten seith meiner lezten gehor[sambi]sten bericht schreiben von 3.ten juny mit einrichtung der mit Moscau unterhabenden gränitzscheidung¹⁹⁷ beschäftigt gewesen. Dann nachdeme *ein schreiben von dem moscovit[ischen] gränitz Comissari*¹⁹⁸ *Emanuel Ignati Evitz*¹⁹⁹ *an den türckhischen gränitz Comissari Ibrahim Efendi*²⁰⁰ den 4.ten juny angelangt und daraus ersehen worden, das gemelter moscovit[ische] Com[m]issari schon den 1.ten mäy an den Borystene²⁰¹ angelangt, auch bereith stehe von dannen gegen den flus Bog²⁰² aufzubrechen, und diser seine annaherung den türckh[ischen] gränitz Co[m]missari erinnern wollen, ist folgende täg hernach zwischen ethlichen türck[ischen] Ministern und hiesigen moscouitischen Podtschaffter²⁰³ der vor 2 jahren unterbrochene, und anjezo widerumben zureasumiren²⁰⁴ stehenden gränitz schädigung halber öffters conferiret,²⁰⁵ und entlich das resultat darvon dem Grosvezier und durch disen dem Sultan vorgetragen worden, worauf d[er] gränitz Comissari[us] Ibrahim Efendi aus befelch der Porten den 13.ten juny nach der gr[ä]n[n]itz zwahr aufgebrochen, den folgenden tag aber widerumben von Ponte Grande,²⁰⁶ allwo er sich eingefunden, revociret, und nachdeme *ihme der Sultan selbst etliche geheimbe istructionen über gemelte gränitz scheidung gegeben* hat er entlich den 21.ten july abermahlen seine

---

196 Dömpfen = *dumpfen / verdumpfen* (elfojt).

197 Az oszmánok és az oroszok 1700-ban kötöttek békét, de a határok azóta is folyamatosan változtak.

198 Comissari = lat. *commissarius* (megbízott; küldött; biztos).

199 Jemeljan Ignacevics Ukrainev — a Külügyi Hivatal vezetője — volt az I. Péter által orosz-török határkérdés rendezésével megbízott diplomata, ő tárgyalta már 1700-ban is, és ekkor is ő képviselte a cárt a tárgyalásokon.

200 Ibrahim Efendi a III. Ahmed által megbízott oszmán diplomata volt, aki szintén az orosz-török határkérdés rendezésével volt megbízva.

201 Borystene = *Borysthenes* (a Dnyeper latin neve).

202 Bog = *Bug* (Déli-Bug).

203 Pjotr Andrejevics Tolsztoj, 1702-ben vele vette kezdetét a konstantinápolyi orosz állandó követek sora.

204 Reasumiren = *reasumieren* (újra elkezdni valamit).

205 Conferiret = fr. *conférer* (tárgyal).

206 A Ponte Grande „Nagy Hídat” jelent olaszul, de jelenlegi ismereteink alapján nem lehetséges beazonosítani pontos helyét, annyi bizonyos a szöveg alapján, hogy Konstantinápolytól egy napi járóföldön belül található.

reise angetreten, und gegen die moscovitische confinien²⁰⁷ forthgesezet. Und obwollen unmöglich gewesen *dergleichen secreta*²⁰⁸ zu *penetriren*, ist doch aus dem von dem moscovitischen Com[m]issario an den türckh[ischen] *geschribenen brief*, /: ²⁰⁹*welchen ich von einen meiner confidenten in originali*²¹⁰ zu *handen bekhomen von dem sprachknaben Horner*,²¹¹ so auch d[em] moscovitischen sprach kundig, übersezen lassen, und hier sub. A. gehorsambst beschliesse²¹² :/ sovill abzunehmen, *die moscoviter nicht miessen gesinnet seyn, denen türckhen über die gränitzscheidungs strittigkheiten* das geringste nachzugeben, massen d[er] moscovit[ische] Comissari[us] zu den ende an den *fluß Bog* sich würdet einfinden wollen, von dannen die abgränzung, und nit von dem Buristene allwo sie die türckhen vor 2 jahren zuhaben praetendire[n]²¹³ anzufangen, sondern villmehr die türckhen von seithe Moscau auf alle weis sich zuversichern, und dardurch anderwärtig *ihre mesuren*²¹⁴ *nemben zukhönnen denen moscovitern in disen gränitz strittigkheiten ein merckliches nachsehen* werden. Indessen würd doch der moscovitische Podtschaffter in seiner behausung im[m]erfort so nahe verwachtet, das er mit niemand, wer es auch im[m]er seye, ohne absonderlicher erlaubnus d[er] Porten, practiciren²¹⁵ kann.²¹⁶

Durch einen jungst von hier nach Nicomedia beruefenen medicum²¹⁷ habe beÿ den den vergangenenen herbst des Grosveziräts endtsetzten Hassa Passa²¹⁸ *des Tökely* halber undter der hand *mich erkundigen lassen* und solle nach gemeltes medici aussag ihnen fast alle hoffnung entfallen sein in der so eifferig gesuechten revocierung *des besagten Tökely* zurehnsiren, berührter Bassa aber solle sich

207 Confinien = fr. *confins* (közös határ).

208 *Secreta* = lat. *secretum* (titok).

209 A megjegyzés elejét a szöveg szélén jelöli a desifírozó.

210 *Originali* = lat. *originalis* (eredeti), in *originali* = eredetiben.

211 Horner nevű tolmács.

212 A szövegben „A” mellékletként jelölt forrás nem állt rendelkezésemre jelen tanulmány írásakor, így csak Talman ismertetéséből következtethetem tartalmára.

213 *Praetendieren* = fr. *prétendre*. (követel, szándékozik, akar).

214 *Mesure* = fr. *mesure* (méret, mérték).

215 *Practiciren* = fr. *pratique* (látogat, érintkezik valakivel).

216 Más országok követeit az oszmánok gyakran bebörtönözték vagy őrizetbe vették, ha úgy adódott.

217 *Medicum* = lat. *medicus* (orvos).

218 Damad Hasszán pasa korábbi nagyvezír (1703. november 16.–1704. szeptember 28.), a szultán sógora volt, nem sokkal az említettek után egy lázadás miatt száműzték.

öffentlich verlauthen lassen, das wan er in seinen Grosvezier ambt verbleiben wähere, er unfehlbahr *mit Venedig*²¹⁹ *gebrochen hette und Morea*²²⁰ sein vatterland zurecuperiren ganzlich entschlossen gewesen seÿe. Aus welchen zusehen, das der *mit denen christlichen potenzen geschlossene frid* nicht so vill an der aufgerichteten *capitulation*²²¹ als an den *wohlgefallen und aigener convenienz eines Grosveziers* hange.

Von restitution²²² des durch die segnaner²²³ abgenommenen französischen schiffes und von denen tsardaquen²²⁴ hat die Porten abermahlen keine meldung gethan, doch habe gegen den Mavrocordato²²⁵ welcher ihnen dergleiche anforderungen, und andere dem käy[serlichen] interesse *praejudicierliche gedanckhen* meistens suggeriret²²⁶ hat, die mir allergnädigst vorgeschribene expressionen²²⁷ doch nur von mir selbst zuthuen nit ermanglet, welcher auch seinen gebrauch nach von seiner seithe *alles dienstliches zu contribuiren*²²⁸ sich endtbothen.

Die dreÿ hier anwesende Podtschaffter, der französische Patres Societatis Jesu²²⁹ die erste gewesen, so mich ersuechet durch celebrirung der exequien ihre kÿrchen, und societet²³⁰ zuwürdigten, gemelte ihre kÿrchen auch ad S[anct]um Benedictum²³¹ genandt die einige, in welcher ihrer grösse, und structur²³² halber ein der käy[serlichen] reputation gemesses castrum doloris kunte aufgerichtet werden, und die ybrige kÿrchen mehr einen zimmer als öffentlichen godtshaufe gleichen, habe entlich nachdeme mich gemelte patres versicheret, das alles

---

219 Venedig = Velence

220 Morea = Peloponneszosz

221 Capitulation = *Kapitulation* (megadás; megegyezés).

222 Restitution = fr. *restitution* (visszaadás, helyreállítás).

223 Segnaner = ol. *signoria* (uralom) itt: velenceiek.

224 Tsardaq = tör. *çardağ* (itt: határmenti erőd).

225 Alexandrosz Mavrokordatosz (Alessandro Mavrocordato), görög származású (ún. phanarióta) nagyhatalmú portai főtolmács a XVII. század második felében és a XVIII. század elején.

226 Suggestieren = fr. *sugérer* (sugalmaz, sugall; ajánl, indítványoz).

227 Expressionen = lat. *expressio* (kifejezés).

228 Contribuiren = fr. *contribuer* (hozzájárul valamihez; elősegít valamit).

229 Jezsuiták

230 Societet = fr. *société* (társaság).

231 A galatai jezsuiták temploma.

232 Structur = fr. *Structure* (épületszerkezet, struktúra).

mit größer magnificenz nach meinen eigenen wohlgefallen werde verrichtet werden, entschlossen die exequien in oberührter kirchen ad S[anct]-um Benedictum celebriren zulassen. Als aber kaumb etliche tag an aufrichtung des vorhero dissegnirten²³³ castri doloris gearbeithet worden, hat mich der Pater de Monthiers²³⁴ vice Superior²³⁵ der allhiesigen mission besuechet, und mir unter anderen proponiret,²³⁶ was massen es zur beschleinigung der arbeith sehr dienlich sein würde, sofern ich den französischen Podtschaffter²³⁷ als protectore²³⁸ selbiger kirchen von disem meinen vorhaben das geringste wissen liesse mit versicherung, das sodann gemelter Podtschaffter mit seiner ganzen hoffstatt mir zu diensten sein, und zubeförderung des castri doloris in aller an die hand gehen würde, das ingleichen seines P[ater] de Montiers gedunckhen nach unöthig seye den käy[serlichen] reichs apfel²³⁹ weder auf die wapen mahlen, noch auf das catafalco²⁴⁰ sezen zulassen. Dannenhero ich wohl sehend, wohin dergleichen mir gemachte vorschlag ziehlen, und das sofern ich mit dem französischen Podtschaffter den geringsten passum hette machen lassen, solches die franzosen für die erlaubnus, so ich die exequien in einer unter französischer protection stehenden kirchen celebriren zukönnen, von dem Podtschaffter begehret hette, würden haben passiren machen wie auch, das dem reichsapfel belangend, mir²⁴¹ solcher auf die käy[serlichen] waapen zumahlen, und auf das catafalco zusezen von dem französischen Podtschaffter währe verboten worden, habe zwahr in gegenewarth dem Pater de Monthiers nichts positives darüber geantwortet, folgenden tag aber die an aufrichtung des castri doloris angefangene arbeith zuunterlassen anbefohlen der gänzlichen resolution mir weder über eines noch anderes nit das geringste vorschreiben zulassen, bis entlich gedachte Patres Societatis durch beyligende schriff B. mich die unterbrochene arbeith forthzusezen ersuechet und nachtruckhlich versichert, das alles und jedes nach meinen verlangen aufrichtig werde vollzochen werden deme zufolge ich die arbeith widerumben

---

233 Dissegnirten = ol. *disegnare* (tervez).

234 Jezsuita atya.

235 Vice Superior = helyettes vezető.

236 Proponiret = lat. *propono* (előad, megemlít).

237 Ferriol, francia portai követ.

238 Protectore = fr. *protecteur* (oltalmazó, védő).

239 Reichs apfel = *Reichsapfel* (országalma).

240 Catafalco = fr. *catafalque* (díszes ravatal).

241 Nehezen olvasható szó, valószínűleg „mir” szerepel ott.

zuprosequiren²⁴² verordnet und nach geendigten castrı doloris die exequien den 13.ten 14.ten und 15.ten july mit möglichsten decor²⁴³ celebrıret habe, weill auch der P[ater] Begnie²⁴⁴ S. J. welcher dise function meısten theills regieret, von dem castro doloris sowohl, als von denen anderen ceremonien²⁴⁵ ein ausführliche description verfasst, ist mir nichts übrig als selbe sub C mit dem abriß von dem castro doloris D²⁴⁶ gehor[ambst] beÿzusezen.

Das schlieslichen Ihrer Röm[ischen] Käÿ[serlichen] Mäÿ[erstät] beliebt in meiner obhabenden Residentens funtion mich allergnädigst zu confirmiren,²⁴⁷ werde für sothanne allerhöchste Käÿ[serliche] Gnade mit allen möglichen cräfte[n] geflissen sein in allen mir allergnädigst aufgetragenen negotien²⁴⁸ so unveränderliche treü, sorgfahlt, und eÿffer, deren im[m]er ein unterthanigster vassal fehic sein kan, zuerweisen.

Wormit mich zu allstätts beharrlichen hohen hulden und gnaden vntherthänigst gehorsambst empfehle und verbleibe

Euer Durchleüchıt Excellenz und Gnaden

Constantinopel den

25. ten july 1705

Unterthänigster gehorsambster diener

Michael Talman

Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Hofkriegsrat Akten, Expedit, 1705. July. Nr. 445. fol. 8–30.

---

242 Prosequieren = lat. *prosequor* (folytat).

243 Decor = fr. *décor* (dísz; díszítés).

244 Jezsuita atya.

245 Ceremonis = lat. *caeremonia* (ünnepélyes szertartás).

246 A „C” és „D” jelü mellékletet a szertartás leírásáról és a ravatal metszetét sajnos nem állt rendelkezésemre, így nem áll módomban közölni e tanulmányban.

247 Confirmiren = lat. *confirmo* (megerősít; erősen állít, bizonyít).

248 Negotion = fr. *négocier* (tárgyal; közvetít).

2.

**Michael Talman az Udvari Haditanácsnak
Konstantinápoly, 1705. augusztus 13.**

Jelenti, hogy a július 25-i jelentésében említett Ibrahim aga, aki pár hónapja csaus basi lett, július 26-án elvesztette tisztségét és börtönbe vetették, mert egy bizonyos fogvatartott Arnaud Hüszein agát pénzért cserébe elengedett, és ezt ráfogta egy neki alárendelt csausra, aki kivégzése előtt elárulta, hogy parancsra cselekedett. Még várják a fejleményeket, de a csaus basi hivatalt Juszuf agának adták át.

Közli, hogy a szultán augusztus 8-án udvartartásával a vízvezetékekhez ment, hogy a hőséget ott vészelve át. Távolléte alatt az előző lázadás emberei újabb lázadást szerveztek, és a szultán anyját meg akarták ölni, az akkori vezetést le akarták váltani, és a trónra Ibrahim szultánt kívánták ültetni. Az összeesküvés szervezői a magukat Mohamed leszármazottainak vallók, és bizonyos ulemák voltak, akik a két évvel ezelőtti lázadásban is részt vettek, és a számukra kedvezőtlen megnyilvánulások és egyenlőtlen képviselőlet miatt lázadtak föl, mert a szultán nem tartott igényt rájuk. Fegyvereket halmoztak föl, embereket gyűjtöttek, és egy előre megbeszélte jelle cselekedtek. Siker esetén Ibrahim lett volna a szultán, a nisándzsi Hüszein pasa pedig a nagyvezír, egy bizonyos Haszán efendi a mufti, és Deve Ali aga pedig a janicsár-aga címet viselte volna.

Tudósít, hogy egy összeesküvő augusztus 10-én leleplezte a mozgalmat, és a nagyvezír azonnal összehívta a muftit, a janicsár agát, Oszmán pasát és másokat. A szultánt a lehető leggyorsabban értesítette a történekről, ő maga pedig Konstantinápolyba lovagolt, és minden mozgolódást ellenőrzött. A szultán augusztus 10-ről 11-ére virradó éjjel titokban visszatért és a három említett összeesküvőt elfogatta, hajóra tette és közkívánatra vízbe fojtatta őket. Ezután reggel korán divánt tartott, és utasítást adott a további kivégzésekre, majd visszatért táborába.

Jelenti, hogy eközben a nagyvezír folytatta a kivégzéseket, a szultánt pedig aznapra várják vissza kíséretével.

Közli, hogy egyébiránt nincsen mozgolódás a magyar határok irányába, bár a franciák minden elkövetnek, hogy felbujtsák a törököket egy támadásra és ezt még folytatni is fogják.

Braconnier atya visszatért útjáról, mert előző évben Franciaországban és Rómában járt Thököly érdekében, de nem tudta elérni, hogy Thökölyt legalább Konstantinápolyba hozzák, és ezt Talman a továbbiakban is akadályozni fogja.

Hochlob[ster] Käy[serlischer] Hoffkriegs Rath etc.

Durchleüchtigster Fürst Gnädigst auch gnädig und hochgebetende Heren herrn etc. bey einer über Belgräd²⁴⁹ zuschreiben alsogleich vorgefallenen gelegenheit berichte Eüer durchleucht, Excel[lenc] und Gnaden über mein lezte gehorsambste relation von 25.ten july ferners gehorsambst, das der am Käy[serlichen] Hoffe gewesenese Gesandte und hernach von etlichen monathen hero allhier dem Tsaus Bassi ambt²⁵⁰ vorgestandene Ibrahim Aga²⁵¹ den 26.ten july unversehens diser seiner charge²⁵² endsetzet, und in eine gefährliche gefangnus bey der Porten aus welcher sonsten wenig ohne verliehrung ihres lebens pflegen erlediget zuwerden, geworffen worden seÿe, dises unglückh hat ihme aber verursacht, weillen er von einem gewissen delinquenten²⁵³ Arnaud Hussein Aga²⁵⁴, welcher bey ihme als Tsaus Bassi aus befehl des Sultans verarestieret worden 9 beitel geld angenommen und ihn in ansehung dises gelds evadieren²⁵⁵ lassen. Er hat zwahr die schuld diser evasion einen andern ihme untergebenen Tsaus, welcher den gemelten delinquenten da er evadiret, bewachtet hatte, beÿgelegt, und sovill vermöget, das den gedachten Tsaus der kopf abgeschlagen worden, weillen aber er Tsaus Bassi Ibrahim Aga überwisen worden gemeltes geld von dem delinquenten angenommen zuhaben, und der enthauptete ausgesaget, er habe ihn auf ordre des Tsaus Bassi evadiren lassen, stehet zuerwarten, was es mit dem Ibrahim Aga entlich für einen

---

249 Belgräd = Belgrád.

250 A csaus basi az Oszmán Birodalom állami követeinek feje volt.

251 Ibrahim aga a Porta bécsi rendkívüli követe volt, azzal a céllal érkezett, hogy bejelentse az új szultán — III. Ahmed (1703–1730) — trónra lépését, illetve a karlócai béke betartásáról biztosítsa a császárt az új szultán nevében, valamint panaszt is nyújtott be a Habsburgok délvidéki erődítései miatt. A források szerint 1704. május 29-én érkezett meg Bécsbe, június 11-én volt audiencián a császárnál, ahol nagy pompával fogadták, június 14-én pedig a haditanácsnál volt kihallgatáson, de nem az elnöknél. Összesen négy hónapon át tartózkodott Bécsben, így a höchstdáti győzelemről is értesült, s szeptember 27-én indult vissza császárvárosból.

252 Charge: fr. *charge*. (megbízatus, misszió).

253 Delinquent = fr. *délinquant* (tettes, bűnös).

254 A fogoly, akit Ibrahim aga elengedett.

255 Evadieren = fr. *évader* (megszökik). A szövegkörnyezet alapján a megszöktet (evadieren lassen) a pontos jelentés.

ausgang nehmen werde, das Tsaus Bassi ambt aber ist alsobald dem Jusuf Aga²⁵⁶ conferieret²⁵⁷ worden.

Den 8. ten augusti ist der Sultan sambt seiner ganzen hoffstatt von hier zu dem 3 stund von hier entlegenen aquaducten²⁵⁸ aufgebrochen willens 14 tåg alldorthen unter aufgeschlagenen zelten zupassiren,²⁵⁹ und in selbiger waltechtigen²⁶⁰ gegent beÿ disen heissen som[m]er tügen sich zudivertiren.²⁶¹ Dise seine abwesenheit aber hat verschidenen von der lezten rebellion übrigen malcontenten²⁶² gelegenheit gegeben ein grosse von einiger zeith hero unter der handt tramierte²⁶³ conspiracy wider den Sultan, die Valide²⁶⁴ sein mutter und das völlige jezige governo²⁶⁵ ins werkh zusetzen, worzue sie den 12. ten dises lauffenden monaths bestim[m]et, an welchen tag sie den Sultan absetzen die Valide massacriren²⁶⁶, das ganze übrige governo verändern, und den Sultan Ibrahim²⁶⁷ auf den ottomänischen thron erheben wollen. Die urheber diser conspiracy seind gewisse von dem Mahomed herstan[m]ende Emiren²⁶⁸ sambt etlichen Ulema²⁶⁹ oder gesetz gelehrten gewesen, welche durch verschidene dem gegenwärtigen governo nachtheilige ausprensungen²⁷⁰ und ungleichen repraesentationen²⁷¹ wider den Sultan, das er ein grosse anzahl deren an der vor zweÿen jahren enstandenen

---

256 Juszuf aga vette át a csaus basi hivatal vezetését Ibrahim agától, miután azt leváltották.

257 Conferiret = lat. *confero* (átad, átruház).

258 Aquaduct = *Aquädukt* (vízvezeték).

259 Passieren = fr. *passer* (átmegy, átutazik).

260 Waltechtig = *waldechtig*, ma: *waldig* (erdős terület).

261 Sich divertieren = fr. *se divertir* (szórakozik, mulat).

262 Malcontent = ang. *malcontent* (lázádo).

263 Tramieren = fr. *tramer* (összeesküvést sző). A kontextuális jelentése: titokban szövődő összeesküvés.

264 Valide = a szultán anyja.

265 Governo = fr. *gouvernement* (uralkodás, kormányzás).

266 Massacriren = fr. *massacrer* (felkoncol, lemészárol).

267 A III. Ahmed szultánt hatalomra segítők elégedetlenek voltak az új szultánnal, ezért őt is meg akarták buktatni. Az említett Ibrahim feltehetőleg a hajdani II. Ahmed szultán fia volt, akit már 1703-ban is megpróbáltak hatalomra juttatni,

268 Itt azokról a vallási értelmiségiekről (*nákibok*) van szó, akik magukat Mohamaedtől származtatták.

269 Ulema = Ulema (iszlám jog-, és vallástudós).

270 Ausprensungen = *Ausprägungen* (megnyilvánulások).

271 Repraesentationen = lat. *repraesentatio* (képviselő).

rebellion schuldigen, welche ihn doch auf den thron erhoben wider alle billigkeit aus dem weeg geraumet habe ville von vornehmen und gemeinen leithen von allerhand condition auf ihre seithe gebracht, und durch ihre beyhilff an einen und andern orth diser statt ein grosse mänge waffen zusamben gehauffet, welche ihre adhaerenten²⁷² zu bestim[m]eter zeith ergreifen und das vorgehabte dissegno²⁷³ mit gwalt ausführen sollen. Zu welchen ende auch schon mit allen vornehmsten ämbthern ihres governo disponiret²⁷⁴ gewesen, das der berihrt Sultan Ibrahim Ottomänischer Kayser, der Nischanzi Hussein Bassa,²⁷⁵ Grosvezier, ein gewisser Hassan Efendi Mufti,²⁷⁶ und der Deve Ali Aga²⁷⁷ Janitscharen Aga hette sein sollen.

Weillen aber einer ex complicitibus²⁷⁸ dises alles dem Grosvezier den 10.ten dises schriftlich mit allen umständen in der zeith endthdecket, hat er Grosvezier alsobald den Mufti,²⁷⁹ den Jänitschären Aga,²⁸⁰ den Osman Passa,²⁸¹ und andere berueffen, und nachdeme er hierüber mit ihnen conferiret, hat er den Sultan unverzüglich darvon erin[n]ern lassen, er selbstn aber ist alsogleich mit einem grossen gefolge zu pferd gesessen, und in der statt hin und wider geritten alle motus²⁸² des volkhs zuobservieren²⁸³ und einen und anderen zeitlich vorzubetügen. Worauf der Sultan in der nacht zwischen den 10.ten und 11.ten augusti aus seinen campament²⁸⁴ unvermörckht²⁸⁵ hieher komben, die 3 obbenante personen als den Nischanzi Hussein Aga, den Hassan Efendi, und den Deve Ali Aga sambt villen

---

272 Adhaerent = lat. *adhaereo* (csatlakozik, ragaszkodik valamihez).

273 Dissegno = ol. *disegno* (szándék, cél).

274 Disponieren = lat. *dispono* (szétoszt, elrendel, gondoskodik).

275 Nisandzsi Huszein a díván tagja volt (tisztsege az európai kancellár megfelelője), ő volt a nagyvezír-jelölt, s az eset után száműzték.

276 Haszán effendi a lázadók muftijelöltje volt.

277 Deve Ali aga janicsár volt, a portai janicsároknál töltött be vezető szerepet. Minden bizonnyal a kivégzettek között volt.

278 Ex complicitibus = fr. *complice* (cinkos, bűntárs) Itt: einer ex complicitibus = egy a cinkosok közül.

279 A mufti ekkor Pasmakcsi-zade Szejjid Ali effendi volt.

280 A janicsárága is tagja volt az összeesküvőknek, nevét nem ismerjük.

281 Oszmán pasa, aki szintén az összeesküvők közt volt, pontos kilétét nem tudjuk.

282 Motus = lat. *motus* (mozgás; hadmozdulat).

283 Observieren = lat. *observo* (megfigyel).

284 Campament = fr. *campement* (táborhely).

285 Unvermörckht = *unvermerkt* (észrevétlenül).

andern ergriffen, auf schiffe sezen, und nach gemeinen ruff ertrenckhen lassen, nach welchen er Sultan in aller fruehe divan gehalten, dem Grosvezier die fernere execution²⁸⁶ der conspiränten²⁸⁷ aufgetragen, und gegen mittag sich widerumb in sein campament verfieget hat.

Indessen hat der Grosvezier mit verarrestirung releguirung²⁸⁸ und hinrichtung der conspiränten continuirt, der Sultan aber würd an heint mit seiner ganzen hoffstatt von welcher schon vill bagage²⁸⁹ ankom[m]et, allhier erwartet. Sonsten ist von keinen moviment²⁹⁰ *der türkhischen trouppen gegen die hungar[ischen] gränitzen* zuhören die *frantzosen* aber seind doch im[m]er bemüehet mit verschidenen *spargimenten*²⁹¹ *die türkhen aufzuwikhlen*²⁹² und machen aller orthen ville grosprechungen²⁹³ von dem progressen,²⁹⁴ so sie dise campagne²⁹⁵ thäils gemacht hetten, und thäils noch machen werden, wie sie auch aufs neüe nachdem jungsthem *der Pater Branconiers*²⁹⁶ *welcher voriges jahr von hier nach Rom*²⁹⁷ *und in Frankreich*²⁹⁸ *für den Tekely zu sollicitieren*²⁹⁹ *gangen hier widerumben angelanget gemelten Tekely zeitlich auf ein oder andere weis hieher zu bringen nichts autentiert*³⁰⁰ lassen, welches alles ich meines orths nach möglichkeit *zu contrecarieren*³⁰¹ *sueche*.

---

286 Execution = fr. *exécution* (kivégzés).

287 Conspiränten = *Konspirant* (összeesküvő).

288 Releguirung = fr. *reléguer* (száműz, deportál; eltávolít).

289 Bagage = fr. *bagage* (poggyász, csomag, málha).

290 Moviment = fr. *mouvement* (mozgás).

291 Spargimenten = *Spargimenten* (kirobbant bizonytalan vagy hamis hírek/újságok).

292 Aufwikhlen = *aufwiegeln* (cselekvésre / mozgósításra bírni valakit).

293 Grosprechung = *Pracherei/Groftuerei* (nagyzolás, hencegés).

294 Progressen = *Progress* (haladás, előmenetel). Itt: fejlemények.

295 Campagne = fr. *campagne* (hadjárat, harc, kampány).

296 Braconnier atya a galatai jezsuiták vezetője volt, és más források szerint is járt Rómában és Franciaországban Thököly érdekében.

297 Róma

298 Franciaország

299 Sollicitieren = fr. *solliciter* (sürget, kilincsel, kérelmez).

300 Authentieret = fr. *authenciquer* (hitelesít).

301 Contrecarieren = fr. *contrecarrer* (szembeszáll valakinek a terveivel; meghiúsítja valakinek a terveit).

Hiermit mich zu allstätts beharlichen hohen gnaden unerthänigst gehorsambst empfehle und verbleibe

Eüer Durchleüchst Excell[enc] und Gnaden etc.

Unterthänigster gehorsamster diener

Constantinopel den 13.ten augusti 1705.

Michael Talman

Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Hofkriegsrat Akten, Expedit, 1705. September Nr. 422. fol. 1–5.

Kiadott források

- Lexikon Magyar életrajzi lexikon. 1000–1990. Főszerk.: Kenyeres Ágnes, Javított átdolgozott kiadás. (Web: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>)
- Szita–Seewann A karlócai béke és Európa. Dokumentumok a karlócai béke történetéhez. 1698–1699. Szerk.: Szita László — Gerhard Seewann, Pécs, 1999.

Felhasznált irodalom

- Cziráki, 2012* *Cziráki Zsuzsanna*: Szemelvények Melchior Khlesl és a bécsi Titkos Tanács 1611 és 1613 között keletkezett erdélyi vonatkozású írásos véleményeiből. In: Levéltári Közlemények 83. (2012) 319–369. p.
- Gebei, 1999* *Gebei Sándor*: A karlócai béke kelet-európai összefüggései. In: Történelmi Szemle 41. (1999) 1–29. p.
- Kerekes, 2010* *Kerekes Dóra*: Diplomatak és kémek Konstantinápolyban. Bp., 2010.

- Köpeczi*, 1980   *Köpeczi Béla*: Rákóczi külpolitikája és a szabadságharc nemzetközi jelentősége. In: Rákóczi tanulmányok. Szerk.: Köpeczi Béla – Hopp Lajos – R. Várkonyi Ágnes, Bp., 1980. 205–227. p.
- Papp*, 2004a   *Papp Sándor*: A Rákóczi-szabadságharc török diplomáciája. In: Századok 138. (2004) 793–821. p.
- Papp*, 2004b   *Papp Sándor*: Krimtatarische und ungarische Interessengemeinschaft während des Rákóczi-Freiheitskampfes. In: Studia Caroliensia 4. (2004) 63–78. p.
- R. Várkonyi*, 2002   *R. Várkonyi Ágnes*: A király és a fejedelem. Rákóczi Ferenc, I. József és az európai hatalmi egyensúly 1676–1711. In: Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Festschrift zu Ehren Csaba Csapodi. Tanulmányok. Szerk.: Rozsondai Mariann, Bp., 2002. 321–349. p.
- R. Várkonyi*, 2004   *R. Várkonyi Ágnes*: Rákóczi állama és az európai hatalmi egyensúly. In: Studia Caroliensia 4. (2004) 381–402. p.
- Spuler*, 1935   *Spuler, Bertold*: Die Europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad. In: Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Zeitschrift des Osteuropa-Instituts Breslau. Hg.: Hans Uebersberger – Erdman Hanisch, 1935. Band XI., Heft III/IV. 53–115. p.
- Vocelka*, 2001   *Vocelka, Karl*: Österreichische Geschichte 1699–1815. Glanz und Untergang der höfischen Welt. Repräsentation, Reform und Reaktion im Habsburgischen Vielvölkerstaat. Wien, 2001.
- Zinkeisen*, 1857   *Zinkeisen, Johann Wilhelm*: Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa. Gotha, 1857. V. Band.